

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної і слов'янської філології

Курсова робота
з польської філології
на тему:

МІЖМОВНІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ОМОНІМИ НА РІВНЯХ
ВИВЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ А1, В1

Студентки групи Пол17-22
факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти
Освітньої програми: Польська мова і література,
друга іноземна мова, переклад
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.033
Слов'янські мови та літератури
(переклад включно), перша – польська
Вірченко Анастасії Сергіївни

Науковий керівник: к. філол. н., доц.
Сидяченко Наталія Георгіївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінки ЄКТС _____

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЛЕКСИКА ЯК СИСТЕМА. МІСЦЕ І ОСОБЛИВОСТІ ОМОНІМІЇ СЕРЕД ІНШИХ СИСТЕМНИХ ВІДНОШЕНЬ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ МОВИ	5
1.1. Лексика як система	5
1.2. Особливості лексичної омонімії. Етимологічна і семантична концепція омонімії	6
1.3. Види омонімів	8
1.4. Міжмовні омоніми – підступні друзі перекладача	10
Висновки до розділу 1	11
РОЗДІЛ 2. МІЖМОВНІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ОМОНІМИ НА РІВНЯХ ВИВЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ А2, В1	13
2.1. Міжмовні польсько-українські омоніми серед іменників	13
2.2. Міжмовні польсько-українські омоніми серед дієслів	16
2.3. Міжмовні польсько-українські омоніми серед прикметників	18
2.4. Міжмовні польсько-українські омоніми серед інших частин мови	20
Висновки до розділу 2	21
ВИСНОВКИ	23
АНОТАЦІЯ	Ошибка! Закладка не определена.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	26

ВСТУП

Омоніми – це цікава і водночас складна тема для дослідження, яка й досі привертає до себе увагу дослідників і лінгвістів. Для людини, яка тільки починає вивчати польську мову, омоніми можуть стати на перешкоді правильного перекладу. Оскільки знання міжмовних омонімів допомагає дізнатись більше нюансів мови і розвиває вміння перекладу текстів з однієї мови на іншу, у нашій роботі ми будемо досліджувати омоніми та їх класифікацію, міжмовні польсько-українські омоніми та приклади їх використання у реченнях.

Актуальність теми. Тема дослідження курсової роботи є актуальною, тому що погляд на лексику як систему є відносно новим, сучасним, а роль і особливості омонімів у цій системі, зокрема для перекладацької практики, хоч не раз уже досліджувалась, але, по-суті, є невичерпною.

Метою цієї курсової роботи є аналіз лексичних міжмовних польсько-українських омонімів, які трапляються при вивченні польської мови на рівні А2 – В1.

Об'єктом дослідження є підручник з польської мови для вказаних рівнів.

Предметом дослідження є міжмовні омоніми, зафіксовані у текстах і завданнях підручника для вивчення польської мови на рівнях А2 – В1.

Завдання дослідження:

1. Опрацювати необхідний теоретичний матеріал з лексикології для глибшого усвідомлення явища міжмовної омонімії.
2. Зібрати з підручників для вивчення польської мови польські лексеми, спільні з українськими за формою і різні за значенням.
3. Описати лексеми, які є міжмовними омонімами лише в одному або кількох значеннях полісемічного слова. Навести контексти їх уживання.

Матеріал дослідження: Підручники для вивчення польської мови на рівні А2, В1.

Методи дослідження. У курсовій роботі використано описовий метод для представлення значень багатозначних слів; метод інтерпретації – для тлумачення

семантики омонімів у різних контекстах; порівняльний метод – для виявлення відмінностей і подібностей семантичної структури міжмовних омонімів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше досліджуються міжмовні польсько-українські омоніми в дидактичному аспекті, спрямованому на вивчення мови на певному рівні.

Практичне значення. Матеріали з цієї роботи можуть бути використані у навчанні студентів-полоністів під час викладання практичного курсу польської мови, а також у курсах із теорії і практики польсько-українського перекладу.

Обсяг і структура роботи. Курсова робота «Міжмовні польсько-українські омоніми на рівнях вивчення польської мови А2, В1» складається зі вступу, двох розділів, висновків, анотації, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 27 сторінок (включаючи список з 22 використаних джерел на 26, 27 сторінках).

РОЗДІЛ 1

ЛЕКСИКА ЯК СИСТЕМА. МІСЦЕ І ОСОБЛИВОСТІ ОМОНІМІЇ СЕРЕД ІНШИХ СИСТЕМНИХ ВІДНОШЕНЬ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ МОВИ

1.1. Лексика як система

Мова – це складна система, в якій всі елементи тісно пов'язані між собою. Одним з таких елементів є лексика. Мова складається із підсистем: звуків, морфем, слів, словосполучень, речень, текстів. Всі підсистеми побудовані і діють за своїми певними законами. «Лексика є предметом вивчення лексикології – розділу мовознавства, в якому слово розглядається не з погляду звукового складу, належності до певної частини мови, ролі в реченні, а передусім з боку його предметного змісту». (А.К. Мойсієнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко, 2010, с. 15). Опираючись на цю цитату, можемо зробити висновок, що лексикологія не цікавиться звуковим складом, граматичною формою та синтаксичними функціями, а більше зосереджується на таких функціях як:

- Значення слова, його відношення до предмета, явища та поняття.
- Зв'язки між словами.
- Походження слів, а саме вивчення того, як з'являються слова, як вони змінюються протягом часу.

Отже, вивчення лексикології дає можливість зрозуміти мову, доречно використовувати слова, підвищити рівень володіння нормами усної та писемної мови.

Основна одиниця лексики – слово. Його розуміння у лексикології принаймні двояке: 1) це абстрактна одиниця лексичної системи мови; 2) це елемент тексту. У першому значенні частіше це називається *лексемою*, у другому – власне *словом*. Лексема є набором потенційних значень і вживань. Це ще не вжита одиниця, зафіксована, скажімо, у словниках. Так, у лексикографічному джерелі «Słownik języka polskiego» під редакцією В. Дорошевського зафіксовано й описано значення 130 тисячі слів. Коли слово вживається в мовленні воно стає словом у конкретному значенні і в конкретній граматичній формі.

Можна навести таке визначення слова: «Це – найменша самостійна і вільно відтворювана в мовленні відокремлено оформлювана значеннева одиниця мови, яка зіставляється з пізнаним і вичленованим окремим елементом дійсності (предметом, явищем, ознакою, процесом, відношенням та ін.) й основною функцією якої є позначення, знакова репрезентація цього елемента – його називання, вказування на нього або його вираження». (Русанівський, Тараненко, 2004. с. 612). Групи слів, пов'язані семантично-логічними відношеннями, утворюють парадигми. З цих парадигм мовець обирає слово, яке найбільш відповідає висловлюванню. Лексичні парадигми – це синоніми, гіпоніми, гіпероніми, антоніми тощо. Ще слова входять у синтагматичні зв'язки – це зв'язки слів у конкретному тексті і контексті.

Мова, як усі комунікативні системи, послуговується *знаками*. Знаки можуть бути словесні і несловесні (вербальні або невербальні). Вербальні знаки, тобто слова/лексеми – це квінтесенція мови. Розуміння того, що таке лексема, дає розуміння найважливішої людської сутності. Лексеми кодують людський досвід пізнання світу. Досвід спочатку кодується в поняттях, а поняття виражаються, оформлюються, в лексемах, лексичних знаках. Знаків існує всього три види: індексіві (вказують на суміжність у часі чи просторі), іконічні (вказують на подібність), символічні (умовні).

Отже, лексика – це сукупність слів в мові, за допомогою яких ми маємо можливість виражати свої думки. Вивченням цього визначення займається лексикологія, яка вивчає відношення між значеннями слів, відношення між словами, та відношення між значеннями і об'єктами світу понять. Мова допомагає нам категоризувати знання про світ. Слова, або лексеми, містять у собі увесь знаково закодований світ, принаймні весь наш досвід, здобутий шляхом спілкування зі світом.

1.2. Особливості лексичної омонімії. Етимологічна і семантична концепція омонімії

У найзагальнішому значенні омонімія – це вираження різних значень ідентичною мовною формою. Тобто, це тотожність форм лексем, які мають абсолютно різне значення при однаковому творенні. Таке явище значно збагачує

мову, роблячи її більш цікавою, багатогою і живою. Здебільшого омоніми мають різне походження. Утім, є дві концепції походження омонімів етимологічна: ґрунтується на різній етимології омонімів. Тобто, згідно з нею, омоніми є випадковим звуковим, формальним збігом: *bor* ‘хімічний елемент’ і *bor* ‘стоматологічний’. Більшість визначень омонімів відображають етимологічну концепцію омонімії. В словнику польських омонімів та у словнику польської мови існують цитати з визначенням омонімів, напр.: “Омоніми [...] слово, яке має однакове звучання з іншим словом, але різне значення, етимологію, а іноді і правопис.” (Doroszewski, 1958-1969); “Омоніми – це різні слова, однакової форми в усіх значеннях, і зовні ідентичні відмінні слова, які відрізняються значенням і походженням.” (Buttler, 1988. с.5).

Семантична концепція омонімії ґрунтується на тому, що різні значення однієї форми можуть бути наслідком розвитку полісемії. Таке відбувається протягом тривалого часу. Значення первинно одного слова розходяться настільки, що вже тільки історики мови можуть виявити зв’язок між ними. Наприклад, такі польські слова, як *staw* ‘суглоб’, *staw* ‘ставок’, *statek* ‘корабель’ – походять від дієслова *stać*. Але це виявляють лише етимологи, в сучасній мові такого спільного походження звичайні мовці вже не можуть виявити.

Часом важко провести межу між ще значенням полісемічного слова і вже омонімом. Застосовують для розрізнення кілька критеріїв:

Семантичний: у лексем немає спільного загального поняття – гіпероніма. Наприклад, *bronіć* у значеннях ‘забороняти’ й ‘захищати’ – це омоніми: *bronіć dziecku bawić się z ogniem* і *bronіć ojczyzny*.

Словотвірний критерій – омоніми утворюють різні похідні слова (деривати): *zawód* ‘професія’ - *zawodowy* ‘професійний’ і *zawód* ‘розчарування’ – *zawodny* ‘ненадійний’.

Флексійний критерій – омоніми можуть мати різні флексійні форми: *zamek* ‘зАмок’ і ‘зомОк’ – відповідно *zamka* і *zamku*, *rząd* ‘ряд’ і ‘уряд’ - відповідно *rządu* і *rządu*.

Синтаксичний критерій – омоніми мають різну сполучуваність: *bronieć komu czego i kogo przed kim*.

Утім, усі ці критерії не завжди допомагають. Рішення проблеми розрізнення омонімії і багатозначності визначає написання слів у тлумачному словнику. Користувачі тлумачного словнику безпосередньо не стикаються з цією проблемою, оскільки вони працюють з готовими описами, бо, наприклад, значення багатозначного слова подається в одній лексикографічній статті (наприклад, в індоєвропейських мовах подається початкова форма лексеми), а омоніми описуються в різних статтях, кожна з яких має свій власний опис і, як правило, позначається порядковим номером. Тому семантична концепція омонімії проблематична, завдає клопотів, але вона слухна.

1.3. Види омонімів

Полісемія буває ланцюгова і радіальна, а також змішана. Прикладом повстання омоніма шляхом віддалення значень, що розвивалися ланцюгово є слово *ріого* із значеннями ‘перо птаха’ і ‘ручка для писання’. Приклад омоніма, що виник шляхом віддалення радіально похідного значення є *рокóј* у значеннях ‘спокій’ і ‘мир’.

Інколи омоніми мають одну словотвірну основу: *росіаг* як ‘поїзд’ і ‘почуттєвий потяг до когось’, вони походять від *росіагаć*, але в різних значеннях: ‘тягнути’ і ‘приваблювати’.

Омоніми поділяють на системні і текстові. Текстові/синтаксичні – це відрізки висловлювань, кілька слів, які розташовані поруч, створюють омонім: *nie na żarty – nienażarty; gdzie się dzieli – gdzie siedzieli*.

Системні омоніми поділяються на повні і часткові. Повні охоплюють усі форми або майже всі, наприклад, *boks*.

Часткові омоніми поділяються на кореневі і словотвірні. Кореневі зазвичай неподільні на менші форманти, вони зберігаються за звучанням та написанням в усіх формах, можуть належати до різних частин мови, і назва каже сама за себе – однакові корені в словах: *rola* ‘роль’ і ‘рілля’; *golf* ‘вид спорту’ і ‘одяг’.

Словотвірні омоніми – створені з нуля, тобто омоніми, утворені зі слів, які не є омонімами.: ranny od rana і ranny od rano; celny od cel і celny od cło; winny od wina і winny od wino; gazowy od gaza і od gaz; podróżować od róż і od podróż. Згідно зі спостереженнями Данути Буттлер, словотвірних омонімів набагато більше, ніж корінних: “Таким чином, [...] все менший і менший шар рідкісних омонімів продовжує своє життя, ніби “у другому поколінні” завдяки своїм похідним.” (Buttler, 1971). Також, Буттлер зазначає, що кореневі омоніми є непродуктивними, тобто незадовільними, оскільки слова, які належать до цієї категорії, піддаються природньому процесу старіння і виходять з уживання, але вони все одно стають основою для створення нових омонімів, тобто похідними для майбутніх.

Омоніми також поділяють на омоформи, омофони і омографи.

Омоформи – це слова, омонімічні лише в деяких флексійних формах: *mat* від *mieć* і *matka*.

Омофони – це омоніми з однаковою вимовою, але різні за написанням: *może* – *morze*, *hart* – *chart*, *Bug* – *Bóg*.

Омографи – це омоніми ідентичні в написанні, але відмінні звучанням. У польській мові їх небагато, наприклад: *wymarzać* – ‘вимріювати’, *wymarzać* – ‘вимерзати’; *obmierzać* – ‘ставати брудним’. Омографи в польській і українській мовах відрізняються тим, що в українській мові омографи також пишуться однаково, але наголос падає на різні склади, наприклад: *átлас* – збірка карт та ілюстрацій, *атлás* – тканина; *сім’я* – насіння, *сім’я* – родина.

Крім лексичної омонімії ще існує фразеологічна, що не є предметом нашого дослідження.

Отже, омоніми можуть походити від різних основ, у тому числі запозичених, а можуть мати спільного «предка», тобто виникнути внаслідок віддалення значення первісно полісемічного слова.

1.4. Міжмовні омоніми – підступні друзі перекладача

Міжмовні омоніми – це пара слів в двох різних мовах, які пишуться або звучать подібно, але мають різний сенс. Це можуть бути слова, запозичені з латинської або грецької мов, які мають спільну етимологію, але розвинули інші значення в двох мовах. А також можуть мати спільне, давньослов'янське походження, але протягом століть виробили в двох, хоч і споріднених мовах, але різне значення.

Вивчення міжмовних омонімів має важливе значення для уникнення помилок при перекладі з однієї мови на іншу, так як міжмовні омоніми можуть ввести в оману навіть у людей, які нібито добре володіють вивченою мовою, звідси і походить назва – підступні друзі перекладача, цей термін винайшли і почали вживати в 1928 році французькі дослідники-мовознавці – Кеслер та Дерокіні.

Міжмовні омоніми виникли також через тривалу взаємодію мов, інколи – через збіг лексичних форм не лише споріднених мов, а й віддалених – внаслідок запозичення подібного за формою слова, але іншого значення. Польська і українська мови належать до слов'янських мов, тому в них трапляються численні міжмовні омоніми, подібні слова з різними за значеннями, або з одним відмінним значенням, бо в українській і польській мові значення спільних за походженням слів розвивалися по-різному. Наприклад, *skoro* в перекладі українською це не лише 'скоро, швидко', а й прийменник 'оскільки'; *drużyna* не 'дружина', а 'команда'.

Найголовнішу роль у перекладі міжмовних омонімів відіграє контекст, оскільки, саме за допомогою нього, ми знаходимо ключ до визначення і вибору правильного еквівалента в мові. Якщо ж не брати до уваги контекст, перекладач може спотворити сенс тексту. При перекладі тексту треба мати мовне чуття, бути уважним до однакових за формою слів і завжди перевіряти їх значення в словнику.

Таким чином, працюючи з перекладом міжмовних омонімів, перекладач повинен уважно аналізувати контекст, в якому вживається міжмовний омонім. Найчастіше, для правильного тлумачення, використовуються словники, це один з інструментів, які використовують перекладачі при перекладі складного тексту. Отже, вивчення міжмовних омонімів та використання словника дає можливість дослідникам

та перекладачам безпомилково тлумачити тексти, або будь-які статті, і розуміти нюанси двох мов.

Висновки до розділу 1

В першому розділі ми, за допомогою опрацювання теоретичної літератури, усвідомили, що лексика – підсистема загальної системи мови. Вона тісно пов'язана з іншими підсистемами мови, такими як фонетика, морфологія та синтаксис. Лексикологія, як розділ мовознавства, вивчає слова з точки зору їх значення, походження, зв'язків між словами та вживання в мові. Вивчення лексики – це захоплююча та пізнавальна діяльність, яка допомагає: розуміти мову та навчитися правильно вживати слова; збагатити словниковий запас. розвивати чуття мови. Вміння правильно перекладати текст з однієї мови на іншу.

Омоніми — це мовне явище, у якому слова мають однакове звучання та написання, але різне значення. Вони збагачують мову, роблять її цікавішою, багатогою та живою. Існує дві основні концепції походження омонімів: Етимологічна є випадковим звуковим, формальним збігом. Семантична концепція є наслідком розвитку полісемії, коли значення слова відрізняються настільки, що зв'язок між ними не стає очевидним.

Полісемія та омонімія схожі між собою, тому навіть досвідченому перекладачеві важко відрізнити багатозначність та омоніми.

Для розрізнення цих значень використовуються різні критерії, а саме: семантичний, словотвірний, синтаксичний і флексійний. Однак не завжди можна самотійно розібратись з правильним визначенням, тому остаточне рішення про те, чи є слова омонімами, чи багатозначними, приймається на основі їх опису в тлумачному словнику.

Міжмовні омоніми – це слова, які вимовляються або пишуться однаково у двох різних мовах, але мають різні значення. Вивчення цих слів є важливим для вдосконалення навичок перекладу, уникнення помилок і глибшого розуміння мовних зв'язків. Міжмовні омоніми можуть утворюватися шляхом запозичення, мати спільне

старослов'янське походження або бути результатом збігу лексичних форм. Для правильного перекладу міжмовних омонімів використовуються словники, де є можливість знайти правильне значення омоніма і еквіваленти до нього. Також, варто звертати увагу на мовні обороти, бо саме це може стати ключем до слушного перекладу.

РОЗДІЛ 2

МІЖМОВНІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ОМОНІМИ НА РІВНЯХ ВИВЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ А2, В1

2.1. Міжмовні польсько-українські омоніми серед іменників

У попередньому теоретичному розділі ми детально розглянули, що таке міжмовні омоніми, їх характеристику та значення. В цьому розділі, зосередимось на аналізі міжмовних польсько-українських омонімів, які трапляються при вивченні польської мови на рівні А2, В1.

Нагадаємо, що іменник – «самостійна частина мови, яка має категоріальне значення предметності, виражене класифікаційними категоріями роду й істоти/неістоти, словозмінними категоріями числа і відмінка та власними словотвірними суфіксами, і виконує своєрідні синтаксичні функції» (Горпинич, 2004. с. 34). Іменники поділяються на такі лексико-семантичні групи: назви конкретних предметів (стіл, лампа); назви живих істот (люди, тварини, комахи); назви природніх явищ (дощ, торнадо); назви почуттів (радість, сум). Відповідно, *омоніми іменники* (слова, які мають однакове звучання і написання, але різне значення в двох або більше мовах) відповідають на питання хто? що? (kto? co?). Для визначення значення омоніма, згідно з теоретичною частиною, краще використовувати спеціалізовані словники. Одним із найкращих словників польсько-українських омонімів є «Польсько-український словник міжмовних омонімів і паронімів» (Ірина Кононенко, 2008). Цей словник є цінним джерелом для дослідників і перекладачів, у ньому є всі значення певного омоніма.

Серед міжмовних польсько-українських омонімів частіше можна зустріти іменники. Це зумовлено кількістю слів, так як, порівняно з іншими частинами мови, іменників набагато більше.

Опрацювавши дидактичні матеріали по вивченню польської мови на рівнях А2, В1: Hurra po polsku А2, В1 (Dixon, 2021); Teksty z ćwiczeniami А1, А2, В1 (Wilczyńska,

2022) ми знайшли такі приклади функціонування міжмовних омонімів іменників в реченнях:

Uważam, że każdy człowiek powinien spędzić trochę czasu poza swoim krajem. Тут міжмовним польсько-українським омонімом є іменник *człowiek*, так як, в перекладі з польської це означає ‘людина’ (жива, наділена інтелектом істота), в українській мові це слово співзвучно зі словом – чоловік (у значенні ‘дорослої людини чоловічої статі’): *Мій чоловік – справжній кухар, він готує смачні страви.*

Mój kot Felek chyba się nudził, bo podarł poduszkę, podrapał meble, zasikał dywan i potłukł mój ulubiony wazon. Дуван слово співзвучне з українським словом диван, але в польській мові *dywan* – це килим, ‘тканинний виріб із кольорової вовни або шовку’, а в українській мові диван – ‘меблевий виріб для сидіння або лежання’: *Старий диван потрібно було викинути, адже він вже деформувався.*

Codziennie wstawiałam wcześnie rano i chodziłam do sklepu po pieczywo. Пієцуюво в перекладі з польської значить ‘хліб’, ‘харчовий продукт, який випікається з борошна’; в українській мові печиво – це ‘невеликий кондитерський виріб, випечений із тіста, зазвичай солодкий’: *На свято вона завжди пече печиво з родзинками і корицею.*

Niestety, polska drużyna przegrała mecz. Дружина з польської перекладається, як ‘команда’, ‘невелика група людей, яка має виражену ціль і взаємодію між членами групи’; дружина в українській мові – це ‘одружена жінка, партнерка у шлюбі’: Дружина завжди готує смачну їжу, і я обожнюю її за це.

Oczywiście moja pensja była dużo wyższa niż teraz. Пєнсја перекладається, як ‘зарплата’, ‘гроші, які отримує працівник за виконану ним роботу’; в українській мові пенсія – ‘грошове забезпечення, що видається громадянам, зазвичай щомісячно, у встановлених законом випадках’, ‘період життя, коли людина вже не працює за віком’: *Пенсія - це час для відпочинку, подорожей і спілкування з близькими.*

Owoce są bogate w witaminy i minerały, które są niezbędne dla naszego zdrowia. Овоєє в перекладі на українську – ‘фрукти або плоди дерева чи куща’; овочі

українською – це ‘соковиті частини лише овочевих рослин’: *На ринку продавали свіжі овочі з ферми.*

Czaszka człowieka składa się z 22 kości. В польській мові слово czaszka перекладається як ‘череп’ – ‘кістковий каркас голови’; в українській мові слово чашка – ‘невелика посудина з якої п’ють чай та інші напої’: *Чашка була міцною, тому витримувала високу температуру.*

Pamiętnik to doskonały sposób na utrwalenie wspomnień i refleksji. В цьому реченні pamiętnik виступає у значенні ‘щоденник’ – ‘щоденні записи індивідуального характеру про події, факти, враження від чогось тощо’; в українській мові пам’ятник – ‘архітектурна або скульптурна споруда в пам’ять чи на честь кого-, чого-небудь’: *Величний пам’ятник героям війни стояв на площі.*

У польській та українській мовах можна зустріти ще багато міжмовних омонімів серед іменників: lis – ‘хижий ссавець родини собачих з цінним рудим або сріблястим хутром і з довгим пухнастим хвостом’, ліс – ‘велика площа землі, заросла деревами і кущами’; sklep – ‘приміщення для роздрібної торгівлі’, склеп – ‘закрите підземне приміщення, в якому зберігаються труни з померлими’; piłka – ‘суцільна або порожня всередині куля з пружного матеріалу, що відскакує, вдаряючись об тверду поверхню’, пилка – ‘металевий інструмент з зубцями для розпилювання різних матеріалів’; portfel – ‘сумочка для грошей’, портфель – ‘велика чотирикутна сумка із застібкою, в якій носять ділові папери’; dzierżawa – ‘оренда’, держава – ‘апарат політичної влади в суспільстві’; anywariat – ‘крамниця’, антикваріат – ‘старі дорогоцінні предмети’; arbuz – ‘кавун’, гарбуз – ‘городня рослина з великими круглими або овальними плодами’; dynia – ‘гарбуз’, диня – ‘баштанна рослина’; córka – ‘дочка’, цурка – ‘короткий обрубок дерева’; burda – ‘сварка’, бурда – ‘несмачна їжа або напій’; flaga – ‘прапор’, фляга – ‘пласка металева пляшка’; lekcja – ‘навчальне заняття’, лекція – ‘усна подача навчального предмета викладачем’; wyspa – ‘ділянка суходолу, оточена з усіх боків водою, острів’, віспа – ‘хвороба’; rys – ‘1. Риса’, ‘2. короткий опис, резюме чогось’, рис – ‘трав’яниста рослина родини злакових’; zawód – ‘професія, фах’; завод – ‘промислове, перев. велике, підприємство’.

Отже, такі польсько-українські омоніми-іменники трапляються при вивченні польської мови на рівні А2, В1. Більшість міжмовних польсько-українських омонімів виступають у ролі іменника. І у зв'язку з тим, що мова досі розвивається і з'являються нові предмети – виникає потреба їх позначати, саме в цьому нам допомагають іменники. Ми визначили певну кількість міжмовних омонімів у ролі іменників з якими зустрічаються перекладачі, тому виникає необхідність в їх чіткому значенні, з яким нам допомагає впоратись словник омонімів.

2.2. Міжмовні польсько-українські омоніми серед дієслів

В цьому пункті ми розглянемо міжмовні польсько-українські омоніми серед дієслів. Як відомо, «дієслово – частина мови, яка означає категоріальне значення процесуальної дії, вираженої в категоріях виду, стану, способу, часу, функціонує в реченні здебільшого як присудок і має свої суфікси» (Горпинич, 2004. с. 157). Класифікуються дієслова на такі категорії: дієслова сприйняття (чути, бачити), дієслова вияву почуттів (радіти, любити), дієслова вияву фази дії (закінчити, розпочати), дієслова стану (сидіти, стояти, бігти). Омніми дієслова – це слова в двох різних мовах, які однакові за звучанням, але мають різне значення, при цьому вони відповідають на питання *що робити? що зробити? (co robi? co się dzieje?)*.

Польська та українська мови мають не зовсім схожі граматичні структури, тому це може впливати на правильність перекладу та використання дієслів. Перекладач повинен добре розумітися на темі граматичних структур обох мов і вміти ретельно аналізувати контекст, оскільки, як вже зазначалось раніше, це може призвести до неправильного перекладу або розуміння тексту, статті тощо.

На основі аналізу підручників, для вивчення польської мови, за якими ми проводимо дослідження, було виявлено речення з використанням міжмовних омонімів серед дієслів:

Kiedy konduktor będzie sprawdzać bilety, Dominika będzie musiała pokazać paszport. У ролі омоніма дієслова виступає слово *sprawdzać* – ‘перевіряти’, українське

справджувати – це ‘відповідати чомусь, бути гідним чогось’: *Цей ресторан справджує свою репутацію.*

Jeszcze kilka lat temu, kiedy mówiłem znajomym, że jestem cyfrowym nomadą, patrzyli się na mnie, jakbym zwariował. Zwariować - дієслово доконаного виду, недоконана форам - wariować – ‘1. ставати психічно хворим’, ‘2. Божеволіти’. Варіювати українською – ‘робити або говорити одне й те ж саме по різному, видозмінювати’: *Маршрут подорожі може варіюватися залежно від погодних умов.*

Ona zawsze za dużo gadała o swoich problemach. У польській мові gadać – ‘говорити, балакати’; своєю чергою, українська лексема гадати має значення ‘ворожити’ наприклад: *Вона гадала на картах, щоб дізнатись про майбутнє.*

Umiał jednać sobie zwolenników i przychylność gawiedzi. Дієслово jednać у цьому реченні виступає у значенні ‘здобувати чийсь підтримку, прихильність, приязнь, повагу’ але також, згідно з Українсько-польським словником міжмовних омонімів і паронімів (Кононенко, 2008), може виражатись у значенні ‘відновлювати мирні стосунки/мирити.’ Відповідно, в українській мові, єднати – ‘зближувати, згуртовувати/встановлювати сполучення, зв’язок з чимось, між чимось’ (пол. łączyć): *Музика та мистецтво єднують людей з усього світу.*

У рамках нашого дослідження звернемо увагу на інші міжмовні польсько-українські омоніми дієслова: fiksować – ‘божеволіти’, фіксувати – ‘1. встановлювати, закріплювати щось у певному положенні’; ‘2. закріплювати щось у свідомості, в пам’яті, у викладі’; gromadzić – ‘накопичувати, збирати’, громадити – ‘згрібати щось в одне місце (сіно, траву тощо)’; pagniąć – ‘легко натискати’, нагнітати – ‘натискаючи, переміщати і зосереджувати в обмеженому просторі (повітря/рідину)’; mylić – ‘збиватися, плутати’, милити – ‘натирати милом щось змочене водою/намилювати’; naprawiać – ‘ремонтувати/лагодити’, направляти – ‘спрямовувати, скеровувати когось, щось у певному напрямку’; przydziałać – ‘призначати/прикріплювати/давати’, приділяти – ‘присвячувати комусь або чомусь час, увагу’; rozkazywać – ‘наказувати’, розказувати – ‘розповідати про когось, щось’; rozprawiać – ‘говорити/розповідати, дискутувати’, розправляти – ‘розгладжувати

щось скручене, зім'яте, нерівне»; *udzielać* – ‘давати, надавати щось (інформацію)’, *udzielić* – ‘виділяти для когось частину чогось, ділитися чимось’; *ważać* – ‘зважати, звертати на щось увагу’, *widzieć* – ‘сприймати очима, спостерігати’; *czuć* – ‘відчувати щось (*czuć ból*)’, *czuć* – ‘сприймати за допомогою органів слуху якісь звуки’; *cierpieć* – ‘зазнавати шкоди, збитків/страждати’, *cierpieć* – ‘переносити фізичні й моральні страждання’.

В результаті нашого дослідження міжмовних польсько-українських омонімів серед дієслів, ми визначили значну кількість лексем, які схожі за звучанням, але відмінні за написанням. Дієслова в правильній і точній інтерпретації є ключовим способом розуміння інформації в офіційних документах і повсякденному спілкуванні. В словниках зазначається відмінювання дієслів через особи, тому можна легко знайти потрібне слово.

2.3. Міжмовні польсько-українські омоніми серед прикметників

«Прикметник – частина мови, що виражає статичну ознаку предмета і сполучається з іменником, узгоджуючись з ним у роді, числі та відмінку. Відповідає на питання про предмет (який? яка? яке? чий? чия? чие? котрий?)» (Білодід, 1969. с. 140). Також, український мовознавець Горпинич Володимир Олександрович зазначає, що ознаками прикметника може бути: колір (червона квітка, чорний кіт), смак (солодка полуниця, кислий лимон), розмір (великий автомобіль, малий палець), матеріал (шовкова кофта, дерев'яний міст), зовнішні риси людини (гарна дівчина, спортивний хлопець), внутрішні риси людини (надійна подруга, мудра жінка), належність (батьків автомобіль, мати сукня).

Цікаво буде зазначити (за Бевзенком С. П., 1960. с. 185): «Прикметники розвинулися з імен на базі синтаксичної категорії означення. За своїм походженням прикметники — це іменники (імена взагалі) у функції означення (адже і в сучасній мові іменники можуть виступати в цій ролі)». Прикметники – це важливий інструмент для опису характеристики людей або явищ. Оскільки польська та українська мови належать до слов'янської групи, прикметники можуть часто перекладатись подібно

(польс. czerwony – укр. червоний), але дуже часто можемо спостерігати різні приклади перекладу прикметників, зокрема й міжмовних омонімів.

У вказаних вище підручниках було знайдено лексеми-прикметники, які є польсько-українськими омонімами.

Celny opis wydarzeń w książce historycznej zaciekał czytelników. У цьому випадку celny – ‘який точно, чітко розкриває, віддзеркалює сутність чогось’, але є друге значення цієї лексеми ‘який точно потрапляє в ціль, точно спрямований в ціль/влучний’ (celna łuczniczka). В українській мові цільний – ‘який має внутрішню єдність, не роздвоєний/цілісний’: *Цільна композиція картини зачаровую своєю гармонією.*

Gwiazdy migotały na nocnym niebie, tocząc się po swoich tocznych orbitach. Польський прикметник toczny уживається у значенні обертовий, в українській мові точний – ‘який цілком відповідає певним вимогам, потребам’: *Точне виконане завдання викликає повагу.*

Uważałam też, że jest przystojny, choć gdy się poznaliśmy, moja przyjaciółka ciągle mnie pytała, co w nim widzę. Прикметник przystojny – ‘який має приємний зовнішній вигляд/гарний’, вживається для ознаки чоловіка. В українській мові пристойний – ‘який задовольняє певні вимоги, відповідає якимсь умовам; непоганий, задовільний’: *Після ремонту квартира виглядала пристойно.*

To duży ogród botaniczny, w którym znajduje się ponad 900 gatunków roślin. У польській мові duży використовується у значенні ‘великий’ (duży budynek), а в українській дужий – ‘1. Сильний’, ‘2. Фізично здоровий, не хворий’: *Дужий хлопець працював на заводі вдень і вночі, щоб здійснити свою мрію.*

У підручниках ми знайшли ще такі міжмовні польсько-українські омоніми серед прикметників: angielski – ‘який стосується Англії’, ангельський – ‘той, що має якості ангела/досконалий’; letni – ‘1. літній (пора року)’, ‘2. теплуватий, кімнатної температури’, літній – ‘який починає старіти/немолодий’; nijaki – ‘1. нічим не примітний’, ‘2. середній рід (rodzaj nijaki)’, ніякий – ‘нічого не вартий/поганий’; drzewny – ‘який стосується дерева як рослини або є частиною дерева’, деревній –

‘стародавній; niewidomy – ‘сліпий’, невідомий – ‘1. який не користується популярністю’, ‘2. Небачений’; zrzęczny – ‘жвавий/проворний/спритний’, зручний – ‘1. який відповідає певним вимогам’, ‘2. приємний у користуванні (зручне ліжко)’; przyrodni – ‘рідний по батькові або матері’, природний – ‘1. все те, що не створене діяльністю людини’, ‘2. Натуральний’, ‘3. закономірний’.

Отже, й прикметники в польській та українській мовах з однаковим звучанням можуть означати зовсім різне. Дослідивши міжмовні омоніми в ролі прикметника, ми підтвердили тезу щодо великої кількості значень одного слова, неправильне використання якого може призвести до великої помилки.

2.4. Міжмовні польсько-українські омоніми серед інших частин мови

Працюючи з підручниками з вивчення польською мови, можна знайти міжмовні польсько-українські омоніми серед інших частин мови.

За визначенням Алли Кравчук, прийменники – це слова, які не можуть виступати як самостійна частина речення. Вони виконують сполучну функцію.

Приклади використання міжмовних польсько-українських омонімів серед прийменників: *Jagoda pojechała do koleżanki, mimo że jej mama się nie zgodziła*. В цьому реченні прийменник *mimo* означає ‘незважаючи на щось/попри’, в українській мові *мимо* – уживається на позначення руху повз щось: *Я проходила мимо старого магазину і на мене нахлинули спогади*.

Як зазначає в своїй статті Luiza Śluszniak, сполучник – це незмінна і самостійна частина мови, яка з’єднує або протиставляє елементи речення, для того щоб речення мало потрібне значення. Прикладами міжмовних омонімів сполучників польської та української мов у дидактичних матеріалах для вивчення польської мови є:

Сполучник *a*, який у польській мові вживається для вираження просторового розміщення між якимись предметами або для вираження наявності стосунків між кимось або чимось: *Stosunki między Polską a Ukrainą są coraz lepsze*. В українській мові сполучник *a* поєднує речення, частини складного речення або члени речення, протиставлені за змістом одне одному: *‘На небі з’явився місяць, а сонце ще світило*.

A zatem... Muszę znaleźć sensacyjny materiał i machnąć artykułik. Сполучник *zatem* вживається для висновкових речень, що в перекладі українською значить ‘отже’, натомість ‘затим’ – це ‘потім/тому’: *Сонце вже зайшло, затим на небі з’явилися перші зірочки.*

«Прислівник – це самостійна незмінювана частина мови, що виражає ознаку дії, стану, ознаку іншої ознаки або предмета й відповідає на питання: як? де? куди? звідки? коли? чому?» (Авраменко, 2022, с.192). Пор.: *jutro* – завтра: *Jutro zaczynam zajęcia z nowym uczniem*; утро – калька з рос. ‘ранок’.

Використання міжмовних омонімів серед часток: *chyba* – близьке за значенням до ‘мабуть/певно’: *Chyba nie uda nam się dzisiaj spotkać.* Хіба уживається для виділення, обмеження чогось єдино можливого за даних обставин: *Його неможливо впізнати, хіба що по голосу.*

Виходить, що міжмовні омоніми поширені не тільки в самостійних частинах мови, а і в службових. Неправильний переклад може змінити не тільки значення речення, а й розуміння всього тексту.

Висновки до розділу 2

У другому розділі, за допомогою дидактичних матеріалів ми знайшли і опрацювали міжмовні польсько-українські омоніми серед різних частин мови. Було зафіксовано міжмовні польсько-українські омоніми, зокрема, серед іменників, дієслів, прикметників, прислівників, прийменників, сполучників, часток. Міжмовні омоніми серед іменників зустрічаються частіше, оскільки у світі з’являється багато нових понять, яким потрібно знаходити визначення, і частіше ці поняття приходять до нас з інших мов.

Міжмовні омоніми серед дієслів часто створюють пастки для перекладачів, тому що дієслово – це один з головних елементів речення, який визначає дію або процес, а отже неправильний переклад може суттєво змінити сенс речення. В інших частинах мови також є багато слів які мають декілька значень і тому перекладачу

потрібно ретельно підбирати правильне значення слова і обов'язково дивитись на контекст і використовувати словник міжмовних омонімів.

Міжмовна омонімія представлена в інших частинах мови і потребує ретельного вивчення, адже омоніми частіше мають декілька значень в двох мовах, тому не завжди можна знайти аналоги.

Отже, в другому розділі курсової розглянуто омоніми, на які слід звертати увагу при вивченні польської мови початківцям і людям, які хочуть нею досконало володіти. Описано значення кожного знайденого польсько-українського міжмовного омоніма, проілюстроване використанням у реченні, вказано інші значення, зафіксовані у словниках. Наглядно продемонстровано, що правильне розуміння дає контекст та консультація зі словником, це, зокрема, дозволяє зберегти стиль та емоційне забарвлення висловлювання.

ВИСНОВКИ

Предметом дослідження курсової роботи була польсько-українська міжмовна омонімія. Ця тема не втрачає своєї актуальності, зокрема в аспекті методики навчання польської мови. Наше дослідження дає можливість зрозуміти особливості польсько-українського перекладу, вникнути в семантичну структуру лексики, подібної за формою та відмінної за значенням. Оскільки польська й українська мови походять з однієї слов'янської групи, то кількість міжмовних омонімів трапляється частіше ніж в інших мовах.

У нашій роботі було розглянуто:

1. Питання походження омонімів у мові згідно з двома концепціями: етимологічною – омоніми є випадковим звуковим збігом, семантичною – омоніми виникають внаслідок розвитку полісемії, що відбувається протягом тривалого часу.
2. Види омонімів. Омоніми поділяються на текстові та системні. Системні в свою чергу поділяються на повні – охоплюють всі форми, часткові – існують кореневі (які зберігаються за звучанням та написанням в усіх формах і мають однакові корені в словах) та словотвірні (ті, які були створені зі слів, які не є омонімами). Основними групами омонімів є: омоформи – це омоніми, які виступають омонімами в певних формах; омофони – однакова вимова, але різне написання; омографи – це однакове написання слова, але різне звучання.
3. Міжмовну омонімію. Міжмовні омоніми – це лексеми, які мають однакове звучання в двох мовах, але різне значення, інколи збігаючись в інших значеннях.

Основним завданням нашої роботи був пошук міжмовних польсько-українських омонімів на основі дидактичних матеріалів (підручники для вивчення польської мови А2, В1.) У цих джерелах було зафіксовано низку міжмовних омонімів і здійснено класифікацію їх за частинами мови: іменники, дієслова, прикметники, прислівники, прийменники, частки та сполучники. Було наведено приклади функціонування таких лексем у реченнях та зроблено їх переклад на українську мову. Для семантичного аналізу було використано дефініції «Українсько-польського словника міжмовних омонімів і паронімів».

Основний висновок полягає у тому, що задля правильного перекладу будь-яких текстів перекладач має бути чуйним щодо підступних друзів – міжмовних омонімів, аналізувати контекст і використовувати словники для пошуку правильного визначення семантики лексем, які мають подібну форму в українській і польській мовах.

ADNOTACJA

Nauka języka polskiego na poziomach A2-B1 nierozzerwalnie wiąże się ze zrozumieniem i używaniem międzyjęzykowych homonimów – słów, które w dwóch językach mają podobne brzmienie i pisownię, ale mają odmienne znaczenie. Słowa te mogą stanowić dla uczących się spore wyzwanie, gdyż ich podobieństwo może prowadzić do nieporozumień i błędów.

Znaczenie badania homonimów międzyjęzykowych polega na dogłębnym poznaniu ich specyfiki w języku polskim i ukraińskim, zrozumieniu ich wpływu na proces przekładu.

Metody badawcze:

1. Analiza naukowych źródeł z zakresu teorii językoznawstwa i metod nauczania języka polskiego.
2. Zapoznanie się z materiałami dydaktycznymi do nauki języka polskiego na poziomach A2-B1.
3. Analiza semantyczna przykładów polsko-ukraińskich homonimów międzyjęzykowych.

Podsumowanie. Badanie międzyjęzykowych homonimów jest ważnym elementem procesu nauki języka polskiego na poziomach A2-B1. Zrozumienie i prawidłowe użycie tych słów przyczynia się do podniesienia kompetencji językowych studentów i zwiększenia ich poziomu komunikacji.

Słowa kluczowe: homonimy, język polski, język ukraiński, homonimy międzyjęzykowe, poziom polskiego A2-B1, fałszywi przyjaciele tłumacza, leksyka.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко, О., Блажко, М. (2021). *Українська мова та література: Довідник*. Київ: Грамота. 496 с.
2. Бевзенко, С.П. (1960). *Історична морфологія української мови*. Закарпатське обласне видавництво, Ужгород. 407 с.
3. Білодід, І.К. (1969). *Сучасна українська літературна мова : морфологія*. за заг. ред. акад. АН УРСР. К.: Наук. Думка. 583 с.
4. Горпинич, В.О. (2004). *Морфологія української мови*. ВЦ «Академія», оригінал-макет, 337 с.
5. Кононенко, І. (2012). *Українська та польська мови: контрастивне дослідження / Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 808 с.
6. Кононенко, І. (2008). *Польсько-український словник міжмовних омонімів і паронімів*. К.: Вища шк., 343 с.
7. Мирошніченко, І.М. (2020). *Практична фонетика польської мови з елементами правопису: навчальний посібник*. Київ. 62 с.
8. Мойсієнко, А.К., Бас-Кононенко, О.В., Бондаренко, В.В. та ін. (2010). *Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика*. К.: Знання. 270 с.
9. Моклиця, А.В. (2018). *Лексикологія сучасної польської мови: Навчально-методичні матеріали до курсу*. Луцьк: СНУ імені Лесі Українки. Видання друге. 114 с.
10. Русанівський, В. М., Тараненко, О.О. (2004). *Українська мова. Енциклопедія*. 824 с.
11. Чуба, Г. (2015). *Міжмовна омонімія як джерело помилок при вивченні української мови студентами-поляками*. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Випуск 11. С. 90–96. Ягеллонський університет, кафедра українознавства.
12. Awramiuk, E. (1999). *Systemowość polskiej homonimii międzyparadygmatycznej*. Instytut Filologii Polskiej, Białystok. 240 s.

13. Buttler, D. (1971). *Odmiany polskiej homonimii. I. Homonimy rdzenne*. ‘Poradnik Językowy’.
14. Dixon, A., Jasińska, A., Małolepsza, M., Szymkiewicz, A. (2021). *Nowa Edycja: Seria HURRA!!! PO POLSKU 3. Podręcznik studenta*. Wydawnictwo PROLOG, Kraków. 212 s.
15. Dixon, A., Jasińska, A. (2020). *Nowa Edycja: Seria HURRA!!! PO POLSKU 2. Podręcznik studenta*. Wydawnictwo PROLOG, Kraków. 196 s.
16. Doroszewski, W. (1958-1969). *Słownik języka polskiego*. T. 1-11. Warszawa.
17. Gworys, M., Mądrecka A. (2021). *Mówię po polsku. Ćwiczenia dla obcokrajowców*. Wydawnictwo PROLOG, Kraków. 183 s.
18. Krawczuk, A. (2007). *Morfologia współczesnego języka polskiego (Fleksja)/ Морфологія сучасної польської мови (Словозміна)*. Львів: Українська академія друкарства, 140 s.
19. Majewska, M. (2002). *Homonimia i homonimy w opisie językoznawczym*. Warszawa, 154s.
20. Wilczyńska, B. (2022). *Teksty z ćwiczeniami. Poziom A1/A2*. 104 s.
21. Wilczyńska, B. (2023). *Teksty z ćwiczeniami. Poziom B1/B1+*. 102 s.
22. <https://mamotoja.pl/aktualnosci/co-to-jest-spojnik-jakie-ma-funkcje-w-jezyku-polskim-przed-jakimi-spojnikami-stawiamy-przecinek-duzo-przykladow-33408-r1/>